

АНАЛІЗ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

© Воськало Н.М., 2012

Деталізовано методику виконання аналізу власного капіталу підприємства через визначення показників фінансової стійкості та платоспроможності. Показано вплив складових власного капіталу на фінансову стійкість та співвідношення рівнів ліквідності з черговістю виплат кредиторам.

The method of conducting of analysis of property asset of enterprise is gone into detail by determination of indexes of financial firmness and solvency. Influence of constituents of property asset is shown on financial firmness and correlation of levels of liquidity with the order of payments to the creditors.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Ефективне управління власним капіталом неможливе без ґрунтовного аналізу його формування та використання. З цією метою науковці розробили узагальнену систему аналітичних показників. Разом з тим, подальшого розвитку вимагають методики аналізу, які враховували б специфічні особливості окремих складових власного капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Власний капітал як об'єкт управління та аналізу розглядали багато науковців: Бланк І.А. [1] висвітлює теоретичні основи управління капіталом, суть, ціль і функції цього управління, основні системи його забезпечення та методичний інструментарій; Є.В. Мних, А.Д. Бутко, О.Ю. Большакова, Г.О. Кравченко, Г.І. Никонович [5] розглядають питання формування і використання економічної інформації в оперативному, ретроспективному і перспективному аналізі капіталу; Л.М. Малярець, Н.М. Пономаренко [6] побудували модель формування оптимальної структури власного капіталу підприємства з урахуванням стадій його життєдіяльності; П.А. Лайко [4] запропонував методику визначення ціни власного капіталу для оцінки ефективності управління ним. Однак в цих працях власний капітал розглядається як цілісна величина і не враховуються особливості функціонування його окремих складових.

Метою статті є узагальнення підходів до аналізу власного капіталу в цілому та обґрунтування необхідності визначення впливу його окремих елементів на фінансовий стан підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Показник "власний капітал" належить до важливих фінансових показників підприємства, оскільки характеризує:

- забезпеченість коштами для функціонування;
- кредитоспроможність;
- платоспроможність [2].

На методику аналізу власного капіталу підприємств та оцінювання одержаних результатів впливають такі фактори, як його організаційно-правова форма та вид економічної діяльності. Перший з них суттєво впливає на структуру власного капіталу і законодавче регулювання особливостей його формування та використання. Показники, одержані в результаті аналізу, порівнюють із середньогалузевими.

Для аналізу власного капіталу застосовують такі його види: горизонтальний, вертикальний, порівняльний, коефіцієнтний та інтегральний фінансовий аналіз. Горизонтальний аналіз визначає динаміку окремих складових капіталу, а вертикальний – їх структуру. Такі види аналізу лише констатують факти, не пояснюючи причин позитивних чи негативних змін, що відбулись на

підприємстві. Порівняльний аналіз передбачає зіставлення показників з плановими, середньогалузевими, показниками конкурентів тощо. Аналіз за допомогою фінансових коефіцієнтів ґрунтується на визначенні співвідношень різних абсолютних показників. Щодо власного капіталу ці показники можна поділити на групи: коефіцієнти фінансової стійкості, коефіцієнти оборотності та рентабельності капіталу. Науковці виділяють понад 40 різних показників, які застосовують для аналізу капіталу загалом та власного капіталу зокрема. Однак у більшості цих показників власний капітал розглядається узагальнено, тобто до уваги не беруть його складові.

Окремі автори виділяють показники, що характеризують складові власного капіталу: показник страхування статутного капіталу, коефіцієнт страхування власного капіталу, коефіцієнт страхування бізнесу (Ю.С. Цал-Цалко), частка статутного капіталу у власному капіталі (автори Н.А. Русак, В.А. Русак), різниця власного та статутного капіталу (П.Я. Попович). На нашу думку, ці показники не дають змоги комплексно оцінити вплив складових власного капіталу на фінансову стійкість. Ми вважаємо, що, визначаючи фінансову стійкість підприємства, необхідно виконувати також факторний аналіз впливу складових власного капіталу для прийняття ефективних управлінських рішень. Виконуючи аналіз фінансового стану підприємства, недостатньо порівнювати отримані значення показників з нормативними чи плановими, необхідно визначати їх динаміку та тенденції до змін. У більшості коефіцієнтів, які застосовують для аналізу, власний капітал розглядають як цілісну величину, однак складові власного капіталу внаслідок своїх функцій змінюються не однаково: одні можуть збільшуватись, інші – зменшуватись, не однаково на них вплив і власників та керівників підприємства, оскільки кожна з них характеризується правовими чи іншими обмеженнями щодо права підприємства розпоряджатися своїми активами. Так, для зміни розміру статутного капіталу необхідно внести відповідні уточнення до установчих документів, а у разі його зменшення – погодити це з кредиторами. Для створення додатково вкладеного капіталу не потрібно вносити зміни до установчих документів, тобто він мобільніший. Інший додатковий капітал, створений за рахунок дооцінки активів, зменшується у разі їх уцінки, а створений за рахунок безоплатно отриманих необоротних активів щомісячно зменшується на суму нарахованої на них амортизації. Резервний капітал використовують на цілі, для яких він створений. Збільшення резервного капіталу здійснюється лише за рахунок нерозподіленого прибутку. Тобто така зміна на загальну величину власного капіталу не вплине. Щодо використання нерозподіленого прибутку законодавчих обмежень немає. Неоплачений та вилучений капітал повинні бути погашені протягом року.

Поглиблене дослідження й оцінка зрушень, виявлених у загальному аналізі та контролі економічного потенціалу підприємства, вимагає застосування інформації щодо фінансової стійкості та платоспроможності, динаміка яких зумовлена рухом капіталу і зміною його структури [5, с.156].

Особливу роль в управлінні капіталом відіграє факторний аналіз. Забезпечуючи кількісну оцінку впливу чинників на результативний показник, факторний аналіз надає змогу змінювати та формувати параметри управління капіталом відповідним підбиранням та коригуванням чинників, які їх зумовлюють [5, с.10]. Вплив окремих складових на результативний показник можна визначити за допомогою факторного аналізу. Розглянемо застосування факторного аналізу на прикладі оцінювання фінансового стану підприємства. Результативними показниками виберемо коефіцієнт автономії (відношення власного капіталу до валюти балансу) та коефіцієнт фінансової стійкості (відношення власного капіталу до зобов'язань). Власний капітал розкладемо на складові, які й будуть факторами. Коефіцієнт автономії (1) визначають так:

$$\text{Кавт}=(\text{СК}+\text{ДвК}+\text{ДіК}+\text{РК}+\text{НП}-\text{НК}-\text{ВК})/\text{ВБ}, \quad (1)$$

де Кавт – коефіцієнт автономії; СК – статутний капітал; ДвК – додатково вкладений капітал; ДіК – інший додатковий капітал; РК – резервний капітал; НП – нерозподілений прибуток; НК – неоплачений капітал; ВК – вилучений капітал; ВБ – валюта балансу.

Розклавши показник автономії, бачимо, що він складається із суми часток складових власного капіталу в загальній структурі капіталу.

Аналогічно розкладемо на складові формулу для визначення коефіцієнта фінансової стійкості (2):

$$\text{Кфс}=(\text{СК}+\text{ДвК}+\text{ДіК}+\text{РК}+\text{НП}-\text{НК}-\text{ВК})/З, \quad (2)$$

де Кфс – коефіцієнт фінансової стійкості; З – зобов'язання.

Під час факторного аналізу важлива послідовність розташування показників (факторів). Черговість заміни факторів залежить від оцінки того, які з них є основними, а які похідними.

Для того, щоб визначити вплив зміни складових власного капіталу на коефіцієнти автономії та фінансової стійкості, застосуємо спосіб ланцюгових підстановок, який є універсальним для всіх типів детермінованих моделей.

Для прикладу наведемо факторний аналіз фінансової автономії окремих промислових підприємств (див. таблицю).

Факторний аналіз фінансової автономії промислових підприємств

Показники	ПАТ «Концерн Хлібпром»		ПАТ "Концерн Галнафтогаз"		ВАТ "Дружківський хлібозавод"	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Власний капітал (тис. грн.), в т.ч.:	189346	225088	1871798	2133230	4210	6214
статутний капітал, тис. грн.	159317	159317	195265	195265	812	812
додатково вкладений капітал, тис. грн.	15	1181	388765	388765	0	0
інший додатковий капітал, тис. грн.	99053	131044	1304903	1288015	1809	1702
резервний капітал, тис. грн.	7524	7524	21346	25687	111	111
нерозподілений прибуток (непокритий збиток), тис. грн.	-75746	-73302	-38481	-235498	1478	3589
неоплачений капітал, тис. грн.	-817	0	0	0	0	0
вилучений капітал, тис. грн.	0	-676	0	0	0	0
Валюта балансу, тис. грн.	699622	681306	5940909	5346510	10713	17247
Коефіцієнт автономії	0,271	0,330	0,315	0,399	0,393	0,360
Зміна коефіцієнта автономії під впливом:						
статутного капіталу	0		0		0	
додатково вкладеного капіталу	0,002		0		0	
іншого додаткового капіталу	0,046		-0,003		-0,010	
резервного капіталу	0		0,001		0	
нерозподіленого прибутку	0,003		-0,033		0,197	
неоплаченого капіталу	0,001		0		0	
вилученого капіталу	-0,001		0		0	
валюти балансу	0,009		0,031		-0,220	
Разом змін	0,060		-0,004		-0,033	

Отже, у ПАТ «Концерн Хлібпром» коефіцієнт автономії зріс з 0,271 до 0,33, зокрема за рахунок зростання іншого додаткового капіталу на 0,046 (підприємство дооцінювало необоротні активи) та зменшення непокритого збитку – на 0,003. Позитивно вплинуло на зростання коефіцієнта автономії зменшення валюти балансу, за одночасного збільшення власного капіталу. Однак коефіцієнт автономії ще не досягає нормативного значення, яке для галузей зі значним обсягом необоротних активів повинне перевищувати 0,5. У ПАТ "Концерн Галнафтогаз" коефіцієнт автономії зменшився на 0,004, зокрема за рахунок зростання непокритого збитку на 0,033 та зменшення іншого додаткового капіталу на 0,003. У ВАТ "Дружківський хлібозавод" коефіцієнт автономії зменшився на 0,033, що вказує на зростання залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Це пояснюється впливом зростання валюти балансу за рахунок зобов'язань (коефіцієнт зменшився на 0,22) та зменшення іншого додаткового капіталу, що призвело до змін коефіцієнта на 0,01. Водночас зростання нерозподіленого прибутку позитивно вплинуло на фінансову стійкість – на 0,197. Отже, у всіх аналізованих підприємствах коефіцієнт автономії не досягає нормативних значень. На його зростання можуть вплинути додаткові вклади учасників та підвищення рентабельності продукції для отримання прибутку.

Аналіз формування та змін власного капіталу дає змогу зовнішнім користувачам інформації (банкам, партнерам, контролюючим органам) визначити фінансові можливості підприємства на перспективу, дати оцінку фінансової незалежності від зовнішніх джерел, скласти в загальній формі

прогноз майбутнього фінансового стану. Кожна група користувачів інформації має власні цілі під час аналізу формування та змін власного капіталу [6]. Інвестори, постачальники, державні установи та інші кредитори в першу чергу зацікавлені в поверненні коштів, вкладених у підприємство. Таку інформацію надають показники платоспроможності.

Показники платоспроможності (коефіцієнти абсолютної, швидкої та поточної ліквідності) характеризують здатність підприємства розрахуватись за поточними зобов'язаннями і визначаються як відношення попередньо згрупованих за ступенем ліквідності активів до загальної величини поточних зобов'язань, обчислених на момент складання балансу [5, с. 156–157]. Однак ці показники не враховують послідовності виплат кредиторам, така інформація стає особливо актуальною у разі недостатності коштів у підприємства для своєчасного погашення боргів. На нашу думку, розраховуючи показники платоспроможності, необхідно додатково визначати, оплату яких саме поточних зобов'язань передовсім зможе покрити підприємство. Послідовність покриття кредиторської заборгованості можна визначати відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [7], за яким:

– у першу чергу задовольняються: вимоги, забезпечені заставою; вимоги щодо виплати заборгованості із заробітної плати та інших пов'язаних з нею виплат за три місяці роботи, що передують порушенню справи про банкрутство; вимоги кредиторів за договорами страхування; витрати, пов'язані з провадженням у справі про банкрутство в господарському суді та роботою ліквідаційної комісії тощо;

– у другу чергу задовольняються вимоги, що виникли із зобов'язань банкрута перед працівниками підприємства-банкрута (за винятком повернення внесків членів трудового колективу до статутного капіталу підприємства) тощо;

– у третю чергу задовольняються вимоги щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);

– у четверту чергу задовольняються вимоги кредиторів;

Алгоритм порівняння черговості виплат кредиторам та рівнів ліквідності

– у п'яту чергу задовольняються вимоги щодо повернення внесків членів трудового колективу до статутного капіталу підприємства;

– у шосту чергу задовольняються інші вимоги.

Алгоритм порівняння черговості виплат кредиторам та рівнів ліквідності подано на рисунку.

Зобов'язання п'ятої та шостої черги з показниками ліквідності порівнювати недоцільно, тому що вони не належать до поточних і погашатимуться за рахунок іншого майна підприємства.

Зіставність показників ліквідності з черговістю виплат забезпечить кредиторів повністю відкритою інформацією про платоспроможність підприємства, тобто визначить можливості погашення боргів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Використання багатofакторної моделі аналізу складових власного капіталу забезпечить комплексний підхід до аналізу фінансової стійкості підприємства, дасть змогу визначити вплив окремих складових власного капіталу на загальний фінансовий стан, сприятиме вдосконаленню системи управління.

Визначаючи платоспроможність підприємства, поступово порівнюючи частку кожної черги з показниками ліквідності, можна з'ясувати величину вимог, яка може бути відшкодована на момент складання балансу, яка – протягом часу, обумовленого термінами погашення короткострокової дебіторської заборгованості, а яка після реалізації оборотних активів.

1. Бланк И.А. *Управление капиталом: учебн. курс.* – К.: Ольга, Ника-Центр, 2004. – 576 с. 2. Бобяк А.П. *Власний капітал підприємства, як економічна категорія, та його облік [Електронний ресурс].* Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ptmbo/2011_1/5.pdf 3. Боримська К.П., Варічева Р.В. *Удосконалення організаційних засад проведення аналізу формування та змін власного капіталу в корпоративних підприємствах // [Електронний ресурс].* Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2011_3/2.pdf 4. Лайко П.А. *Стратегія і тактика управління капіталом акціонерних підприємств в агропромисловому виробництві: моногр.* / П.А.Лайко, А.Г. Борщ, О.Г. Борщ. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2010. – 254 с. 5. Мних Є.В., Бутко А.Д., Большакова О.Ю., Кравченко Г.О., Никонович Г.І. *Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства / за ред. проф. Є.В. Мниха.* – К.: КНТЕУ, 2005. – 232 с. 6. Малярець Л.М. *Управління процесом росту власного капіталу підприємства: моногр.* / Л.М. Малярець, Н.М. Пономаренко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2011. – 132 с. 7. *Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14 травня 1992 р. № 2343-ХІІ.*

УДК 657.1:330.341

В.В. Гик

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра обліку та аналізу

МЕТОДИЧНА МОДЕЛЬ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ІННОВАЦІЇ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ

© Гик В.В., 2012

Обґрунтовано передумову та потребу відображення у бухгалтерському обліку витрат на інновації. З метою ефективного управління та здійснення аналізу і контролю витрат на інновації запропоновано ввести в калькуляції окрему статтю.

The article presents the need, background and needs reflected in the accounting cost of innovation. In order to effectively manage and analyze and control the cost of innovation prompted a separate article in the calculation.

Постановка проблеми. У процесі управління інноваційною діяльністю в будівельній галузі одним із основних завдань є побудова раціональної методики та організації обліку витрат на інновації. Слід погодитися з проф. Б.І. Валуєвим, який справедливо зауважує, що «на відміну від